

Date: 27th September-2026

AJDODLAR MEROSI — MA'NAVY KAMOLOT MANBAI

Nizomiy nomidagi O'zMPU Tarix fakulteti "Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi" yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Baxtiyorova Gulsanam Baxtiyor qizi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ajdodlarimizdan bizgacha yetib kelgan boy ma'naviy, ilmiy, madaniy va tarixiy merosning inson ma'naviy kamolotidagi o'rni haqida fikr yuritiladi. O'zbek xalqi tarixida jahon ilm-fani, madaniyati, adabiyoti va ma'naviy taraqqiyotiga katta hissa qo'shgan Muhammad al-Xorazmiy, Abu Nasr Forobiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Abu Mansur Moturidiy, Mirzo Ulug'bek, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Amir Temur va boshqa buyuk siymolarning faoliyati yoritiladi. Shuningdek, ajdodlar merosining yoshlar tarbiyasida, milliy o'zlikni anglashda, vatanparvarlik va insonparvarlik tuyg'ularini shakllantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada tarixiy merosni asrash, o'rganish va uni zamonaviy avlodga yetkazish masalalariga ham alohida e'tibor qaratiladi.*

Kalit so'zlar: *ajdodlar merosi, ma'naviyat, ma'naviy kamolot, tarixiy xotira, milliy qadriyatlar, milliy o'zlik, vatanparvarlik, ma'rifat, ilm-fan, yoshlar tarbiyasi, buyuk allomalar, madaniy meros*

Insoniyat tarixida shunday xalqlar borki, ularning yaratgan ilmiy, madaniy va ma'naviy merosi butun dunyo taraqqiyotiga katta ta'sir ko'rsatgan. O'zbek xalqi ana shunday boy tarixga ega xalqlardan biridir. Yurtimiz hududi qadimdan ilm-fan, madaniyat, hunarmandchilik, savdo-sotiq va ma'rifat rivojlangan maskanlardan biri bo'lib kelgan. Bu zamin ko'plab buyuk olimlar, mutafakkirlar, shoirlar, davlat arboblari va ma'rifatparvarlarni voyaga yetkazgan. Ajdodlarimizning bizga qoldirgan merosi nihoyatda keng va serqirradir. Unga ilmiy asarlar, tarixiy manbalar, me'moriy obidalar, adabiy asarlar, xalq og'zaki ijodi, urf-odatlar, an'analar, axloqiy qarashlar, hunarmandchilik maktablari va boshqa ko'plab qadriyatlar kiradi. Bularning barchasi xalqimizning ko'p asrlik hayot tajribasini, dunyoqarashini va ma'naviy qiyofasini o'zida aks ettiradi. Bugungi globallashuv sharoitida bu masala yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Dunyoning turli hududlarida turli madaniyatlar, g'oyalar va axborotlar tez tarqalmoqda. Bunday sharoitda yoshlarning milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalanishi, tarixiy xotirasi mustahkam bo'lishi muhimdir, ajdodlar merosi esa bu borada mustahkam ma'naviy tayanch vazifasini bajaradi. O'zbekiston hududi qadimdan jahon sivilizatsiyasining muhim markazlaridan biri bo'lib kelgan. Bu hududdan yetishib chiqqan allomalar nafaqat o'z davrining, balki butun insoniyat ilm-fanining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Muhammad al-Xorazmiy matematika fanining rivojiga ulkan hissa qo'shgan buyuk olimlardan biridir. Uning nomi bilan bog'liq "algoritm" tushunchasi bugungi zamonaviy axborot texnologiyalarining asosiy atamalaridan biriga aylangan. Xorazmiyning ilmiy faoliyati ajdodlarimizning aniq fanlarga ham katta e'tibor berganini ko'rsatadi. Abu Rayhon Beruniy qomusiy olim sifatida tarix, geografiya,

Date: 27th September-2026

astronomiya, matematika, mineralogiya va boshqa ko‘plab fanlarda ilmiy izlanishlar olib borgan. Beruniy ilm olishda kuzatish, tajriba va mantiqiy xulosaga katta ahamiyat bergan. Uning ilmiy merosi bugungi kunda ham tadqiqotchilar uchun muhim manba hisoblanadi. Abu Ali ibn Sino esa jahon tibbiyot tarixida alohida o‘rin tutadigan buyuk allomadir va uning “Tib qonunlari” asari uzoq vaqt davomida Sharq va Yevropa mamlakatlarida tibbiyot fanining muhim qo‘llanmalaridan biri bo‘lib xizmat qilgan. Ibn Sino nafaqat tabib, balki faylasuf, olim va mutafakkir sifatida ham katta meros qoldirgan. Abu Nasr Forobiy inson, jamiyat, davlat va axloq masalalarini chuqur o‘rgangan. Uning “Fozil odamlar shahri” asarida komil inson, adolatli jamiyat va ezgu boshqaruv haqidagi qarashlar ilgari surilgan. Forobiy ta’limotida insonning baxt-saodatga erishishi ilm, axloq va ezgu faoliyat bilan bog‘lanadi. Diniy-ma’rifiy merosimizda ham buyuk allomalarimizning o‘rni beqiyos. Imom Buxoriy hadis ilmining eng buyuk namoyandalaridan biri sifatida tanilgan, uning “Al-jome’ as-sahih” asari islom olamida eng mashhur hadis to‘plamlaridan biridir. Imom Termiziy ham hadis ilmining rivojiga katta hissa qo‘shgan. Abu Mansur Moturidiy esa kalom ilmi va islom falsafasi rivojida muhim o‘rin tutadi. Bu buyuk siymolarning hayoti va faoliyatida umumiy jihat mavjud: ular ilmni inson hayotini yaxshilashga xizmat qiluvchi buyuk kuch deb bilganlar. Ularning merosi bugungi yoshlarni bilim olish, izlanish va tafakkur qilishga undaydi. Ajdodlarimiz merosi haqida gapirganda Amir Temur va temuriylar davriga alohida to‘xtalish zarur. Amir Temur markazlashgan davlat barpo etib, Movarounnahrning siyosiy va iqtisodiy qudratini mustahkamlashga katta e’tibor bergan. Uning davlat boshqaruvi, harbiy san’at, bunyodkorlik va diplomatiya sohasidagi faoliyati tariximizda muhim o‘rin egallaydi. Amir Temur davrida Samarqand yirik siyosiy, iqtisodiy va madaniy markazlardan biriga aylandi. Ko‘plab me’moriy inshootlar bunyod etildi, savdo yo‘llari rivojlantirildi, hunarmandchilik va ilm-fanga e’tibor kuchaydi. Temuriylar davrida ilm-fan va madaniyat yanada rivojlandi. Mirzo Ulug‘bek astronomiya fanining rivojiga katta hissa qo‘shdi. Samarqandda rasadxona qurdirib, o‘z davrining eng ilg‘or astronomik kuzatuvlarini olib bordi. Uning “Ziji jadidi Ko‘ragoniy” asari astronomiya tarixida muhim ilmiy manbalardan biridir. Mirzo Ulug‘bekning hayoti bizga yana bir muhim saboq beradi: davlat boshqaruvi bilan bir qatorda ilm-fan va ma’rifatga e’tibor berish jamiyat taraqqiyotining muhim omilidir. O‘zbek mumtoz adabiyotining buyuk vakili Alisher Navoiy ma’naviy merosimizning eng yirik namoyandalaridan biridir. Uning ijodi insonni ezgulikka, adolatga, halollikka, ilmga va insonparvarlikka chorlaydi. Navoiy asarlarida komil inson g‘oyasi alohida o‘rin egallaydi. Shoir insonning haqiqiy qadrini uning boyligi yoki mansabi bilan emas, balki aql-zakovati, odobi, mehnati va yaxshi amallari bilan bog‘laydi. “Mahbub ul-qulub” asarida inson xarakteri, jamiyatdagi turli kasb va toifalar, axloqiy fazilatlar haqida chuqur fikrlar bildirilgan. Navoiy ilmi, halol va mehnatsevar insonni ulug‘laydi, jaholat, yolg‘onchilik, xudbinlik va adolatsizlikni qoralaydi. Bundan tashqari uni turkiy tilga o‘z hissasini qushgan buyuk alloma “Muhokamat ul lug‘atayn”, “Majolis un-nafois” — shoirlar va adabiyot namoyandalari haqida tazkira. “Mezon ul-avzon” — aruz vazni va she’riyat nazariyasiga bag‘ishlangan asar. “Nasoyim ul-muhabbat” — tasavvuf namoyandalari va mashhur shayxlar haqida. “Xazoyin ul-maoniy” — Navoiyning turkiy tildagi lirik

Date: 27th September-2026

she'rlaridan tuzilgan katta devon. "Munshaot" — maktublar va nasriy yozishmalar to'plami. "Vaqfiya" — Navoiy tomonidan amalga oshirilgan xayriya va bunyodkorlik ishlari haqida ma'lumot beruvchi asar kabi eng go'zal turkiy va forsiy til da yozilgan asalrai mavjud. Uning eng mashhur asari esa "Hamsa" bulib 5 dostonidan iborat. Zahiriddin Muhammad Bobur ham xalqimizning buyuk tarixiy siymolaridan biridir. U davlat arbobi, sarkarda, shoir va tarixchi sifatida katta meros qoldirgan. Boburning "Boburnoma" asari o'zbek tarixiy nasrining yirik namunalaridan biridir. Unda o'sha davr siyosiy hayoti, geografik hududlar, tabiat, shaharlar, urf-odatlar va kishilar haqida ko'plab ma'lumotlar keltiriladi. Bobur ijodida Vatanga muhabbat, ona yurt sog'inchi, insoniylik va hayot sinovlariga bardosh berish kabi g'oyalar katta o'rin egallaydi. Uning hayoti ham yoshlar uchun qat'iyat va matonat namunasidir. Milliy o'zlikni anglash insonning o'z xalqining tarixi, tili, madaniyati, qadriyatlari va urf-odatlarini bilishi bilan chambarchas bog'liq. Inson o'zining kimligini anglash uchun avvalo ajdodlari qanday hayot kechirganini, qanday qadriyatlarni yaratganini va jamiyat taraqqiyotiga qanday hissa qo'shganini bilishi kerak. Tarixiy xotira millatning ma'naviy immunitetini mustahkamlaydi. O'z tarixini bilmagan yoki unga befarq bo'lgan avlod turli yot g'oyalar ta'siriga tezroq berilishi mumkin. Shu sababli tarixiy merosni o'rganish yoshlar tarbiyasining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi kerak. Milliy o'zlikni anglash boshqa xalqlarni inkor etish yoki ulardan ajralib yashash degani emas. Aksincha, o'z qadriyatlarini yaxshi bilgan inson boshqa xalqlarning madaniyatiga ham hurmat bilan qaraydi. Shu ma'noda milliy qadriyat va umuminsoniy qadriyatlar bir-birini to'ldiradi. Yoshlar har qanday jamiyatning kelajagini belgilaydi. Shu sababli ularning nafaqat bilimli, balki ma'naviy jihatdan yetuk bo'lishi ham muhimdir. Ajdodlarimizning hayoti yoshlar uchun o'ziga xos tarbiya maktabidir. Xorazmiyning ilmga bo'lgan intilishi, Beruniyning izlanishlari, Ibn Sinoning mehnatsevarligi, Ulug'bekning ilmiy faoliyati, Navoiyning insonparvarligi, Boburning matonati yosh avlod uchun ibrat bo'la oladi. Yoshlar ajdodlar hayotini o'rganish orqali muvaffaqiyatga erishish uchun tinimsiz mehnat qilish, bilim olish va qiyinchiliklardan qo'rqmaslik kerakligini anglaydi. Shuningdek, ajdodlar merosi yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ham katta ahamiyatga ega. O'z yurtidan yetishib chiqqan buyuk olim va mutafakkirlarning jahon tamadduniga qo'shgan hissasini bilgan yoshda Vatanga nisbatan faxr va mas'uliyat hissi kuchayadi. Ajdodlarimizdan qolgan moddiy meros ham xalqimiz tarixini anglashda muhim ahamiyatga ega. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi tarixiy shaharlardagi me'moriy obidalar xalqimizning qadimiy madaniyati va bunyodkorlik salohiyatidan dalolat beradi. Registon majmuasi, Go'ri Amir maqbarasi, Bibixonim masjidi, Ulug'bek madrasasi, Ichan qal'a va boshqa ko'plab tarixiy obidalar ajdodlarimizning yuksak me'morchilik an'alarini namoyon etadi. Bunday obidalarni asrash va kelajak avlodga yetkazish milliy madaniy merosni muhofaza qilishning muhim qismidir. Ular yosh avlodga tarixni kitob orqali emas, balki bevosita ko'rish va his qilish imkonini beradi. Bugungi dunyoda globalashuv jarayonlari barcha xalqlar hayotiga ta'sir ko'rsatmoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali dunyoning turli hududlaridagi axborotlar bir necha soniyada tarqalmoqda. Bunday imkoniyatlar bilim olish uchun katta sharoit yaratadi. Shu bilan birga, yoshlarning ma'naviy dunyosiga salbiy ta'sir ko'rsatishi

Date: 27th September-2026

mumkin bo'lgan turli mazmundagi axborotlar ham mavjud. Shuning uchun yoshlarning ma'naviy immunitetini kuchaytirish muhimdir. Buning uchun ularga taqiqlar qo'yishning o'zi yetarli emas. Eng avvalo, ularda mustaqil fikrlash, axborotni tahlil qilish, yaxshini yomondan ajratish va milliy qadriyatlarga hurmat bilan qarash ko'nikmalarini shakllantirish kerak. Ajdodlar merosi bu jarayonda muhim ma'naviy tayanch bo'la oladi. Chunki o'z tarixini yaxshi bilgan inson zamonaviy dunyodagi o'zgarishlarni ham o'z milliy qadriyatlari bilan uyg'un holda qabul qila oladi. Tarixiy va ma'naviy merosni asrash faqat davlat tashkilotlarining vazifasi emas. Bu jarayonda har bir fuqaroning mas'uliyati mavjud. Tarixiy obidalarni asrash, kitoblarni qadrlash, milliy urf-odatlarini hurmat qilish, ajdodlarimizning ilmiy va adabiy merosini o'rganish orqali har bir inson o'z hissasini qo'shishi mumkin. Ayniqsa, yoshlarning bu jarayondagi ishtiroki muhim. Ular ilmiy loyihalar, konferensiyalar, tanlovlar, kitobxonlik tadbirlari va ma'rifiy loyihalar orqali tarixiy merosni keng targ'ib qilishi mumkin. Ularning merosini asrash va ongimizga singdirish miz uchun juda muhimdir. Ma'naviy va madaniy merosimiz xalqimizning buyuk merosi ularni yillar davomida avvalab asrash kelajak avlodga yitkazish lozim. Ajdodlardan qolgan ilmiy asarlar bugungi yoshlar uchun muhim saboq va yuriqlar kursatadi.

Xulosa qilsak, ajdodlar merosi — xalqimizning asrlar davomida shakllangan bebaho ma'naviy xazinasini. U bizning tariximiz, milliy o'zligimiz, madaniyatimiz va ma'naviyatimizning ajralmas qismidir. Buyuk ajdodlarimizning ilmiy, adabiy, falsafiy, diniy-ma'rifiy va madaniy merosi bugungi avlod uchun katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ularning hayoti va faoliyati insonni ilm olishga, mehnat qilishga, ezgulik yaratishga, Vatanga sadoqatli bo'lishga va komillikka intilishga chorlaydi. Ayniqsa, yoshlar tarbiyasida ajdodlar merosidan samarali foydalanish muhimdir. Chunki ma'naviy jihatdan barkamol, tarixini yaxshi biladigan va milliy qadriyatlarini qadrlaydigan yoshlar mamlakat kelajagining mustahkam poydevorini yaratadi. Ajdodlar merosini asrash va rivojlantirish bugungi avlodning muhim vazifalaridan biridir. Bu merosni faqat yod olish emas, balki uning mazmunini anglash, hayotda qo'llash va kelajak avlodga yetkazish kerak. Shunday ekan, har bir yosh o'z ajdodlari bilan faxrlanish bilan birga, ularga munosib bo'lishga intilishi lozim. Chunki ajdodlarimizning buyukligi biz uchun nafaqat faxr, balki katta mas'uliyat hamdir. Ajdodlar merosini anglash — tarixni anglashdir. Tarixni anglash — o'zlikni anglashdir. O'zlikni anglash esa ma'naviy kamolot sari olib boradigan muhim yo'ldir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. — Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011.
4. Navoiy A. Xamsa. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2011.
5. Beruniy A.R. Tanlangan asarlar. — Toshkent: Fan, 1968.
6. Xorazmiy M. Tanlangan asarlar. — Toshkent: Fan, 1983.

Date: 27th September-2026

7. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. — Toshkent: Abdulla 11
8. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993.
9. Ulug‘bek M. Ziji jadidi Ko‘ragoniy. — Toshkent: Fan, 1994.
10. Imom Buxoriy. Al-jome’ as-sahih. — Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1991.
11. Abdulla Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq. — Toshkent: O‘qituvchi, 1992.

